

Türkiye’de Sağ Seçmen Bloğunun Konsolidasyonu Bağlamında 16 Nisan Referandumu

16th April Referendum in the Context of Consolidating the Rightist Voters’ Block in Turkey

Müslüm KAYACI¹

Strategic Public Management Journal
Volume 3, Special Issue, pp. 151-160
December 2017
DOI: 10.25069/spmj.350039
Received: 08.11.2017
Accepted: 29.12.2017
© The Author(s) 2017
For reprints and permissions:
<http://dergipark.gov.tr/spmj>

Öz

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra ülkeyi yöneten kadro, toplumsal, siyasal ve sosyolojik alanlarda radikal kararlar alarak toplumu muasırlaştırma/medenileştirme/Batılı değerleri benimsetme misyonlarıyla hareket etti. Bu düşüncenin arkasında yatan temel etken, Osmanlı’dan miras alınan halk kitlesinin eğitimsiz, Batılı demokratik değerleri bilmeyen ve bir kısım hurafelerle zihinlerinin dolu olduğu kabulüydü. Bu sorunun çözümü için toplumun merkezi bir tarzda yönetilmesi gerekiyordu. Nitekim 9 Eylül 1923 (Cumhuriyet Halk Partisi’nin kuruluşu) ile 14 Mayıs 1950 seçimlerine kadar geçen süreçte ülke Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından yönetilmiştir. Bu aynı zamanda, CHP’nin devletçi/modernleştirme bir tarzda kendini tahkim etmesi süreciydi. Zaten bu tahkimata güvenilerek Demokrat Parti’nin (DP) siyasete girmesine izin verilmişti. Çok partili hayata geçişle birlikte CHP’nin toplumsal dokuyla uyuşmayan modernleştirme politikalarına karşı tepkili geniş bir kesim hemen DP çatısı altında birleşmiş ve DP, -o zamanki seçim sistemi ile de bağlantılı olarak- girdiği ilk demokratik seçimde tarihi değerinde bir başarı elde etmiştir. Bu başarı aslında tek parti yönetiminin otoriter, dayatmacı modernleştirme projesine karşı toplumsal tepkinin siyasal yansıması olmuştur. Ülke içinde Cumhuriyet’in kurucu ideolojisini taşıyan tek parti rejimine karşı ve onun üstten dayatmacılığundan şikayetçi ne kadar kesim varsa ya DP içerisinde aktif siyasete girmiş ya da dolaylı olarak DP’yi desteklemiştir. Bu ayrışma, Cumhuriyet’in kurucu ideolojisini destekleyenler ile bu ideolojiye mesafeli duran iki kesimin siyaset arenasında günümüze kadar süregelen bölünmenin ilk durağı olmuştur. Sonrasında da görülmüştür ki, DP’nin temsil ettiği kesim ülke içerisinde daha büyük kitleye sahip olmuştur.

Bu çalışmada, DP’nin ilk temsilcisi olduğu ve kabaca ‘sağ siyaset’ diyebileceğimiz çizginin Türkiye’deki serüveni kısaca belirtmeye ve 16 Nisan referandumunun pek gündem olmayan yönü yani sağ siyasetin özellikle yürütmeye daha uzun yıllar egemen olma stratejisi çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışmanın kapsamı ise Türk siyasal hayatında sağ partilere oy veren seçmen kitlesinin günümüze kadar davranışlarının irdelenmesi ve 16 Nisan Referandumu ile ortaya çıkan yeni durumun değerlendirilmesidir.

Anahtar Sözcükler: Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Sağ Seçmen, 16 Nisan Referandumu.

Abstract

The ruling group of country after constituting Republic of Turkey conducted with the mission of modernizing and civilizing the society and imposing Western values to them by taking over radical decisions in social, political and sociological issues. The main reason for this philosophy is the acceptance that the public crowds inherited from Ottoman Empire are uneducated, unaware about Western democratic values and filled

¹ Arş. Gör., Dicle Üniversitesi İ.İ.B.F. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, muslumkayaci,@gmail.com.

with superstitions. The solution for this problem were seen as governing the public with an authoritarian style. As a result of this philosophy, the country had been governed by one ruling party (Republican People's Party (CHP)) from 9 September 1923 (The establishment of Republican People's Party) to the elections of 14 May 1950. This was also the period that Republican People's Party (CHP) had strengthened itself in an authoritarian way. As a matter of fact, CHP had allowed Democrat Party (DP) to be involved in political activities freely since it had confidence for its strength. As moving to multi-party system, a large amount of people who were reacting the authoritarian politics of CHP were not in harmony with public desires had got together under the umbrella of Democrat Party (DP) immediately and DP had got a historical success (which was a result of then election system) in the first democratic election. Actually, this success was a political reflection of public reaction to the authoritarian and imposing modernization project of single party regime. The groups who were opponents of single party regime which carries founding ideology of the republic and complainers of its authoritarian policies had been involved in active politics in DP or had supported them indirectly. This divergence was the first point of ongoing separation between supporters of founding ideology of the republic and group of people who keep themselves distance to this ideology in the political arena until this time. As seen later, the group of people who were represented by DP got the bigger share in public now.

In this study, the adventure of rightist politics whose first representative was DP in Turkey and the underrated side of 16th April referendum which is also the strategy of right handed politics of Turkey to dominate executive power for many years have been tried to pointed out. The scope of the study is to examine the daily behavior of the mass of voters who voted for the right parties in the Turkish political life and to evaluate the new situation that emerged with the referendum on 16 April.

Key Words: Republican People's Party, Democrat Party, Right Voters, 16th April Referendum.

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasını takiben CHP kadroları hızla Osmanlı bakiyesi toplumu değiştirme ve dönüştürme projesine giriştiler. Bu proje, Batılı değerleri merkeze alan, toplumun geri kalmışlığı düşüncesiyle örülü ve elitist bürokratik kadroların öncülüğünde girilen bir modernleştirme, muasırlaştırma projesiydi. Çok partili hayata geçene kadar bu süreç devam etti ve demokratik olan ilk seçimlerde CHP (Tek Parti) DP'ye karşı seçimi kaybetti. Bu seçimi kaybetmenin tarihsel önemi büyüktü. Çünkü 27 yıl boyunca ülke devletçi/modernleşirmeci bir tarzda yönetilmiş, yönetimden memnun olmayan kesim DP çatısı altında birleşmişti. DP o dönemde hem gerçek anlamda bir muhalefet partisi olmuş hem de muhalif kesimi birleştirmiştir. CHP ile simgeleşen devletçi, modernleşirmeci, laik kesimin karşısına daha liberal, devletin sivilleştirilmesini önceleyen ve sivil toplumcu bir kitle çıkmış ve demokratik yollarla iktidara gelmiştir.

1. OSMANLI MİRASI

Osmanlı İmparatorluğu, 18 yüzyılın sonundan itibaren yavaş yavaş zayıflamaya başlamıştır. Osmanlı, bu dönemden itibaren dünyada meydana gelen ekonomik, siyasal ve teknolojik değişim ve dönüşümleri gerektiği kadar takip edememiş, değişen ve gelişen Batı karşısında sürekli güç kaybetmiştir. Bunun fark edilmesi neticesinde yapılan reform çalışmalarında da gerekli başarı yakalanamamıştır. Üstelik gelişen ulus bilinci ile Balkanlar ve Arap vilayetlerinde baş gösteren bağımsızlık düşüncesi İmparatorluğu iyiden iyiye çözmüştür. Bu çözülme sürecini geriye çevirmek ve İmparatorluğu tekrar eski günlerine döndürmek amacıyla, 19. Yüzyılın başından itibaren yürütülen reform politikaları çerçevesinde Batılı tarzda eğitim almak için yurt

dışına gönderilen gençler, reform ve anayasacılık düşünceleriyle yurda dönmüşlerdir. Jön Türkler olarak adlandırılan bu genç kuşak, daha sonra çeşitli taleplerle ülkede önemli bir muhalefet kanadı oluşturmuştur.

Temelleri Jön Türklere dayanan ve Osmanlı’nın son dönemlerinde etkin olan parti İttihat ve Terakki Cemiyeti’dir. Cumhuriyet’in kurucu kadroları ve özellikle Mustafa Kemal, bu parti içerisinde faal olarak siyaset yapmıştır. Yine bu parti, özellikle II. Meşrutiyet’in ilanında etkin bir rol oynamıştır. “Tarık Zafer Tunaya’ya göre, Osmanlı’nın bu son dönemi, Cumhuriyet’in ‘siyasi laboratuvarıdır’. Yani Cumhuriyet’in meydana getirdiği pek çok şey, II. Meşrutiyet döneminde tartışılmış olan konulardır. Mustafa Kemal’in bu dönemde etkin olarak siyasetle ilgilendiği, İttihat ve Terakki hareketi içerisinde yer aldığı düşünülürse söz konusu dönemin önemi de anlaşılır” (Akşin, 2013: 55). Karpat ise (2010: 45), bu konuda şunu belirtmektedir: “Esasen Milli Mücadele’de halkı seferber ederek yabancı istila güçlerine karşı ilk direnişi sağlayanlar İttihatçılardı ve daha sonra kurulacak Cumhuriyet Halk Partisi’nin şubelerinin birçoğu, ilk dönemlerde İttihat ve Terakki şubeleriydi. Bu şubelerin büyük kısmı Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri olarak işgallere karşı direnişleri hazırlamışlardır. Bu cemiyetlerin 1919 Erzurum ve Sivas Kongrelerine, Mustafa Kemal’in liderliğindeki Milli kurtuluş mücadelesine katkıları bilinmektedir”. Osmanlı’nın işgallere uğramasıyla ortaya çıkan Milli Mücadele ruhu, kentli orta sınıf ve aydın kesim, ordu ve devlet görevlileri ve Anadolu halkının zımnı bir ittifakıdır. Bu ittifak, Anadolu’yu Batılı galip güçler tarafından bölünmekten kurtardı ve sonra da yeni rejimin temellerini attı. Aslında daha Milli Mücadele sürecinin başında bile yeni kurulacak Devlete ilişkin ipuçları verilmişti. Örneğin, yönetme yetkisi Sultan’dan/Halifeden alınmış ve koşulsuz olarak halka verilmiş, bütün iktidarların kaynağı Büyük Millet Meclisi olarak görülmüştü (Ahmad, 2010: 15-16). Bu sürecin anayasal kimlik kazanmış şekli ise 20 Nisan 1924 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından kabul edilen 1924 Anayasasıdır².

2. TEK PARTİ İKTİDARI VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ

Türkiye’de Tek Partili dönem olarak bilinen süreç, 1923 Cumhuriyetin kurulması ile başlar ve 14 Mayıs 1950 seçimlerine kadar olan dönemi kapsar.

Ulusal Kurtuluş savaşının başarılmasından sonra Türkiye çok temel değişimler yaşamıştır. Gerek siyasi gerekse de toplumsal alanlarda Osmanlı mirasını reddedilerek, ona özgü kurumlar kaldırılmış, medeni yaşama ilişkin düzenlemelerden (kılık kıyafet) kullanılan alfabeye kadar topluma doğrudan etki edebilecek birçok alanda yeni düzenlemeler yapılmıştır. Tabii olarak bu yeni düzenlemeler toplumun tamamı tarafından benimsenmemiş ve bu düzenlemelere muhalif bir grup ortaya çıkmıştır. Ancak gerek Tahrir-i Sükun Kanunu ve gerekse de İstiklal Mahkemeleri ile bu kesim sindirilmiştir. Yine bu dönemlerde çok partili hayata geçişi sağlamak için Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuş ancak siyasi hayatları çok kısa sürmüştür.

1930’lu yıllardan sonra çok partili hayata geçiş denemelerinin de başarısız olması sonucunda CHP kendini tahkim etmeye başlamıştır. Mayıs 1931 yılında toplanan CHP III. büyük kurultayında ‘Altı ok’ olarak bilinen Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Devletçilik, Halkçılık, İnkılâpçılık ve Laiklik parti programına alınmıştır. Yine aynı kurultayda otoriter ve sert devletçi eğilimleri ile dikkat çeken Recep Peker, Parti sekreterliğine getirilmiş ve yine bizzat Recep Peker tarafından altı ok ilkelerini topluma benimsetmek adına yurdun birçok yerinde toplantılar yapılmıştır. Yine bu kurultayda ‘Halkevleri’nin’ kurulması kararlaştırılmıştır. Halkevleri’nin kurulmasındaki amaç geri kalmış ve köylülükten kurtulamamış Türk halkını modernleştirmektir.

² 1924 Anayasası ve geçirdiği değişikliklerle ilgili tam metne <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm> adresinden ulaşılabilir. (30 Mart 2017)

Tek Parti döneminde ulus bilincinin ortaya çıkarılması için de büyük çaba sarf edilmiştir. CHP'nin yöneticileri Türk uluslaşma sürecinin çok gecikmiş olduğu kanaatini taşıyorlardı ve bu gecikmişlik algısı Türk uluslaşmasının bireysel özgürlüklere dayalı bir rotada ilerlemesini engellemiştir (Tekin ve Okutan, 2015: 91). Ulus bilinci yaratma sürecinde 'Türk Tarih Tezi'yle Türklerin gerek Orta Asya'da gerekse de göç ettikleri yeni yerlerde büyük medeniyetler kurdukları ve kültürlerini korudukları belirtilerek, medeniyet dünyasına katkıları vurgulanmış, yine ulus bilinci oluşturma adına 'Güneş Dil Teorisi' ile Türkçe'nin kökeni Sümerlilere kadar dayandırılarak dünyadaki birçok dili etkilediği vurgulanmıştır. Bu kapsamda Türkçe üzerindeki hassasiyet ibadet dilinin Türkçeleştirilmesi noktasında da kendini göstermiştir. En bilinen ve tepki çeken örnek ise Türkçe ezandır.

Kısaca belirtmeye çalıştığımız bu ve benzeri düzenlemeler toplumun bir kesimini mutsuz etmekle kalmayıp önemli doku uyuşmazlığını da meydana getirmiştir. Tek parti döneminde meclis içerisindeki ilk muhalefet kıvılcımları zaman zaman yükselmiştir ancak nitelikli ve karar noktasında etki edebilecek tepkiler, parti disiplini içerisinde giderilmiştir. Ancak 'Toprak Reform Tasarısı' olarak bilinen yasa mecliste önemli tartışmalara neden olmuş, bu yasaya muhalif olanlar birleşmişler ve DP'nin kurulması yolunda ilk adımı atmışlardır. Bu yasaya muhalefette başı çekenler; iş adamı ve bankacı Celal Bayar, bürokrat Refik Koraltan, tarih profesörü Fuat Köprülü ve pamuk üreticisi ve toprak sahibi Adnan Menderes'tir. "Daha sonra bu dört siyasetçi toprak reformu konusunda hükümete karşı başlattıkları muhalefeti genişlettiler. Hükümetin ulusal egemenlik ilkesini anayasanın belirttiği şekilde tam olarak uygulamasını ve partinin demokrasi ilkelerine uygun biçimde çalışmasını istediler. Kendi partilerine yönelik bu eleştirileri üçünün partiden ihraç edilmesine Celal Bayar'ın da 1 Aralık 1945'te istifa etmesine yol açtı. Bu dörtlü 7 Ocak 1946'da DP'yi resmen kurduklarını açıklamışlardır" (Ahmad, 2009: 126). DP, 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan Türkiye'nin ilk serbest seçimlerini, oyların yüzde 53,3'ünü alarak kazandı. Celal Bayar Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes başbakan oldu. On yıl boyunca bu görevlerde kaldılar. 9 Haziran 1950'de Parti'nin Genel Yürütme Kurulu Adnan Menderes'i genel başkanlığa getirdi. Menderes partinin kapatıldığı 1960 yılına kadar bu görevi yürüttü (Heper, 2011: 192).

DP'nin 1950 seçimini kazanması ile 27 yıllık tek parti rejimi sona ermiştir. DP ile ilgili olarak çok geniş bir literatür oluşmuş, destekleyenler olduğu gibi karşıtı olanlarda olmuştur. Ancak bu tartışmalara girmeden objektif olarak şu iki nokta belirtilebilir. Bunlardan ilki DP ile Türkiye gerçek anlamda bir 'muhalefet' partisi' imkanı yakalamış, ikinci olarak ise ülke içerisinde tek parti iktidarından hoşnut olmayanlar siyasal temsiliyet imkanı bulmuşlar.

3. TARİHSEL BÖLÜNMENİN TEMELLERİ: CHP VE DP

Türkiye'de çok partili hayata geçiş aşlında tarihsel olarak ülke siyasetinde etkin olmuş iki bloğun/siyasal akımın/bölünmenin de ilk durağıdır. Kabaca, CHP'nin temsil ettiği kesim devletin o dönemde uyguladığı muasırlaştırma, medenileştirme, laikleştirme projelerini destekleyenleri kapsamaktayken DP'nin sözcüsü olduğu kitle ise daha sivil siyaseti önceleyen, üstten dayatmacı politikalara mesafeli ve başta dini özgürlükler olmak üzere toplumun daha özgür bırakılmasını savunanlardan oluşmaktaydı.

27 yıllık CHP iktidarı temel olarak kitle desteğine değil, bürokratik elitlerin hakimiyetine ve bir ölçüde de bu elit kesimin yerel seçkinlerle kurduğu örtük bir uzlaşmaya dayanıyordu. Bu konum içinde bürokratik elitler siyasal egemenliklerini ve yerel, ekonomik elitlere karşı bağımsızlıklarını kendi askeri ve sivil örgütlerinden aldıkları güçle korumuşlardır. Halkçı ideoloji halkın desteği ile değil, geleneksel toplumun inkılaplar yoluyla dönüştürülmesine yöneliktir. Bu nedenle halkçılık toplumsal istekleri ve gereklilikleri yansıtan bir söylem değil, toplumsal gerçekleri değiştirmeyi amaçlayan elitist bir tarihsel proje niteliği taşıyan, ileriye dönük bir

ideolojidir. DP halkçılığı elitist bir proje olmaktan çıkarıp kitlelerin istek, özlem ve desteklerine yönelik, halkın siyasal katılımından kaynaklanan popülist bir ideolojiye dönüştürmüştür (Sunar, 2010: 54).

Bu anlamda Cumhuriyet’in ilanı ile başlayan bu elitist muasırlaştırma, medenileştirme projeleri halkın bir kesimini toplumsal ve kültürel anlamda zorlayacak unsurları içermekteydi. Haliyle toplum içerisinde tepkiler gelmeye başladı ve işte DP ortaya çıkan bu tepkinin siyaseten taşıyıcılığını ve temsiliyetini üstlenecekti. Türkiye siyasalindeki bölünmede DP’nin temsil ettiği bu gelenek, ‘sağ’ olarak adlandırılmıştır.

4. TÜRKİYE’DE SAĞ SİYASETİN SİYASAL TEMSİLİ³

Türkiye’de DP ile çok partili hayatın başlamasının yanı sıra sağ siyaset de başlamıştır. Bu anlamda Türkiye’de sağ partilerin atası DP’dir. DP’nin on yıllık iktidarı ile başlayan süreç, Adalet Partisi (AP), Anavatan Partisi (ANAP), Doğru Yol Partisi (DYP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Necmettin Erbakan’ın kurduğu partiler (Milli Nizam Partisi, Milli Selamet Partisi, Refah, Fazilet, Saadet Partileri) ve nihayet Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) çizgisini takip ederek günümüze kadar gelmiştir. Bu partiler gerek tek başına iktidar olmak suretiyle gerekse de koalisyon hükümetleri ile ülke yönetiminde uzun yıllardır söz sahibidirler.

Bir siyasi ve fikri kategori olarak ‘Türk Sağ’ından bahsederken öncelikle türdeş bir kitle veya sistematik bir düşünce kurgusuyla karşı karşıya olmadığımızı belirtmek gerekir. Ama temel olarak şu iki unsur Türkiye’de sağı belirlemiştir denilebilir: Milliyetçilik ve Muhafazakârlık (Beriş, 2005: 391). Türkiye’de sağın temsil iddiası en güçlü şekilde bu iki alan üzerinde yükselmiştir. Merkez sağ gelenek ‘milli irade’ söylemi ekseninde toplumu bizzat kendisinin temsil ettiğini iddia etmiştir (Taşkın, 2009: 459).

Türkiye’de sağ temel olarak kendini demokrasinin taşıyıcısı, milliyetçi ve muhafazakâr değerlerle örülü bir şekilde tanımlar. Demokrasinin taşıyıcısı olarak kendilerini görürler çünkü tek parti iktidarının politikalarının karşısında demokratik ilk tepkiler DP ile dillendirilmeye başlanmıştır. Türkiye sağında milliyetçi değerler devlet, din, aile, gelenek ve tarih gibi muhafazakâr belirleyicilerle örtüşür.

Cumhuriyet milliyetçiliği, ‘ulus’u tanımlarken tamamıyla dışarıda bıraktığı dini sembol ve değerler ile geleneksel topluma özgü cemaat anlayışı, sağ düşüncesinin temel unsurlarını oluşturdu. Merkez sağ siyaset, başından itibaren, ekonomik modernleşme ile kültürel muhafazakârlık arasında bir köprü kurmaya çalışmıştır. Böylece DP’nin iktidara geldiği dönemden başlayarak Türkiye’de muhafazakârlık alternatif bir kimlik inşa olmaya başladı. Toplumsal kimliğin temelini, seküler ve Batılı olanların yerine, dinsel ve yerel kültürel değerler ile sembolleri yerleştiren sağ siyaset toplum ile devlet arasında Tek Parti kadrolarının kuramadığı aidiyet ilişkisini bu yolla kurmayı hedefledi ve bunu zaman içinde büyük ölçüde de gerçekleştirdi (Mert, 2007: 66). Mardin’e göre (2006:17,142) de, tek parti kadrolarının halka ulaşamamalarına neden olan

³ “Siyasette merkez, iki uç siyasi düşünce arasında merkezi bir siyasi düşünceyi ya da hareketi ifade eder. Siyasette merkez, sağ ve sol olduğunda anlam taşır. Buna göre merkez iki alanda kullanılır; sağ ve sol siyaset arasında bir yer ya da sağ veya sol içerisinde aşırı sağ/sol uç siyaset arasında bir yer. İlk kullanıma göre merkez, Batı’da genelde sosyalist/komünist ve faşist politikalara karşı olmak anlamında kullanılmıştır. İkinci kullanıma göre ise, merkez sağ ya da merkez sol genelde Batı’da kitlesel, popüler partilerce temsil edilen, sağ ya da solun içinde, ama aşırı ideolojilerden uzak siyasi hareketler anlamında kullanılmıştır” (Erken, 2016: 195). Biz bu çalışmada ‘merkez sağ’ kullanımından ziyade sadece ‘sağ’ demekle yetindik. Bunu iki nedenden dolayı yaptık. Birincisi böylesi bir ayırım bu bildirinin sınırlarını çok aşacak ve konuyu genişletecektir, ikinci olarak ise Türkiye’de sağ partiler arasında geçişlilik çok belirgindir. Örneğin ‘merkez sağ’ın kült ismi olarak bilinen Turgut Özal 1970’li yıllarda Necmettin Erbakan’ın kurduğu Milli Nizam Partisinden milletvekili aday olmuştur. Yine 1975 ve 1977 yıllarında Süleyman Demirel başbakanlığında kurulan ‘Milliyetçi Cephe Hükümetleri’, 1990’lı yıllarda kurulan Doğru Yol Partisi-Refah Partisi koalisyonları sağ siyaseti temsil eden partilerin geçişliliğine örnektir. Bu açıdan ‘merkez’ kavramı kullanılmamış, sadece sağ demekle yetinilmiştir.

en önemli etken, “dinin kültürel potansiyelinin büyüklüğünü kestirmedeki yetersizlik ve akla olduğu kadar kalbe de hitap eden bir sosyal ethos (değerler bütünü) getirmedeki başarısızlık” olmuştur.

5. TÜRKİYE’DE SAĞ SİYASETİN KONSOLİDASYONU: 16 NİSAN REFERANDUMU

Türk siyasetinde DP ile başlayan ve günümüz meclis kompozisyonu içerisinde, Adalet ve Kalkınma Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi ile temsil edilen sağ siyaset, genel olarak seçimlerde meclis üstünlüğüne sahip olagelmıştır. Demokrasilerde meclis çoğunluğu önemlidir ancak her şey demek değildir. Fakat parlamenter sistemin ülkemizdeki yapılaşma ve uygulanış biçiminden kaynaklanan nedenlerden ötürü meclis çoğunluğuna sahip parti ya da partiler istedikleri yasayı çıkarabilmekte, diledikleri gibi karar alabilmektedirler. 16 Nisan referandumu da meclis çoğunluğunu ellerinde bulunduran AK Parti ve MHP’nin hükümet sistemini değiştirmek için meclisten geçirdikleri Anayasa değişikliklerini içeren kanunun halk oylamasına sunulması sürecini başlatmıştır. Bu referandum ile 1982 Anayasa’ında 18 maddelik bir değişiklik yapılacaktır.

Bilindiği üzere, başkanlık sistemi ülkemizde tartışılmaya yoğun olarak son on yıl içerisinde başlanmıştır. Ancak daha öncesinde de başkanlık sistemi bağlamında tartışmalar yapılmıştır. Hükümet sistemleri başlığı altında değerlendirilen ve daha çok siyaset bilimleri, yönetim bilimleri alanlarında tartışılan bu sistemlerin, belli ölçüde olgunlaşmış bir literatürü de ortaya çıkmıştır.

Türkiye parlamenter sistemle yönetilen bir ülkedir. Parlamenter sistemde halk seçimler yoluyla yasama organını seçmekte, seçilen bu yasama içerisinde ise mecliste oluşan parti kombinasyonuna göre yürütme organı belirlemektedir. Yani yasama organı içerisinde çoğunluk olan parti ya da partiler yürütme fonksiyonunu icra ederler. Yürütme parlamentoya karşı sorumludur. Başkanlık sisteminde ise yasama ayrı bir seçimle, başkanın sahsında simgeleşen yürütme ayrı bir seçimle göreve gelmektedir. Dolayısıyla başkanlık sistemlerinde yürütme meşruiyetini yasama organından değil de direkt halktan alır. Türkiye’de 16 Nisan referandumu ile halkoylamasına sunulan ve kabul edilen ve resmi olarak ismi ‘Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ olarak adlandırılan sistem, temel nitelikleri bakımından başkanlık sistemi özelliklerini taşımaktadır.

2007 anayasa değişikliklerinden sonra Türkiye’de bir sistem değişimi fiili olarak ortaya çıkarıldı. Bu Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmeye başlandı. Parlamenter sistemle yönetilen ülkemiz ani bir kararla yarı başkanlığı andırır bir fiilî hükümet sistemine dönüştü. Bu sistemde halk tarafından seçilmiş bir cumhurbaşkanının yanında yine halk tarafından seçilmiş olan parlamento içerisinde çıkmış bir başbakan ve bakanlar kurulu fiili olarak yürütmeyi oluşturdu. Dolayısıyla 2007 anayasa değişikliklerinden sonra Türkiye’de bir sistem değişiminin ilk sinyalleri verilmiş oldu. 2009 yılından beri ise mevcut iktidar partisi gerek meclis içinde komisyonlar kurarak, gerekse meclis dışında halka başkanlık sistemini anlatarak belli oranlarda yol kat etti. Ancak özellikle TBMM içerisinde muhalefet partilerinin sert direnişi sonucu ilerleme sağlanamadı. 15 Temmuz darbe girişiminin akabinde ise başkanlık sistemi konusu Milliyetçi Hareket Partisi’nin de desteği ile bu sefer daha güçlü olarak dillendirilir oldu ve netice itibarıyla 16 Nisan referandumu sürecine girilerek “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi” adı altında bir takım anayasa değişikliklerinin halkoyuna sunulması TBMM’ce kabul edildi. Nihayetinde yapılan 16 Nisan referandumunda ‘Evet’ oyu verenlerin oranı % 51.41, ‘Hayır’ oyu verenlerin oranı % 48.59 olarak gerçekleşerek değişiklikler kabul edildi.

İster parlamenter sistem, ister yarı başkanlık sistemi, isterse de başkanlık sistemi olsun, tüm hükümet sistemlerinde topluma doğrudan etki eden erk yürütme organlarıdır. Yürütme organları idare denilen ve merkez örgütleri, taşra örgütleri bünyesinde barındıran çok geniş bir ağ ile ülkenin tamamında düzenleme, atama, görevden alma, güvenliği sağlama vb görevleri yerine getirmektedir. Ülkemiz açısından yürütmenin

gücünün anlaşılabilmesi için 82 Anayasasında yürütmenin düzenlendiği bölüme bakmak yeterli olacaktır. Görülecektir ki, her ne kadar yürütme erki hükümet sistemlerinde ikincil bir yetki olsa da, tüzüklerle, yönetmeliklerle, atama kararlarıyla, bakanlar kurulu kararlarıyla, başbakanın ve bakanların çıkardığı diğer düzenleyici işlemlerle çok geniş bir alanda söz sahibidir. Bunlara idarenin merkez teşkilatı ve taşra teşkilatını da eklediğimizde yürütme gücü toplumun en ücra noktalarına, adeta kılcal damarlarına kadar nüfuz edebilmektedir. İşte 16 Nisan referandumu, bu muazzam yetki alanını daha uzun yıllar kontrol etmek isteyen ve sağ seçmen bloğuna dayanan iki partinin uzlaşmasıdır. Aşağıdaki tablo, Türkiye’de 1950 ile 2015 yılları arasında yapılan genel seçimlerde sağ partilerin aldıkları oy oranlarını yansıtmaktadır.

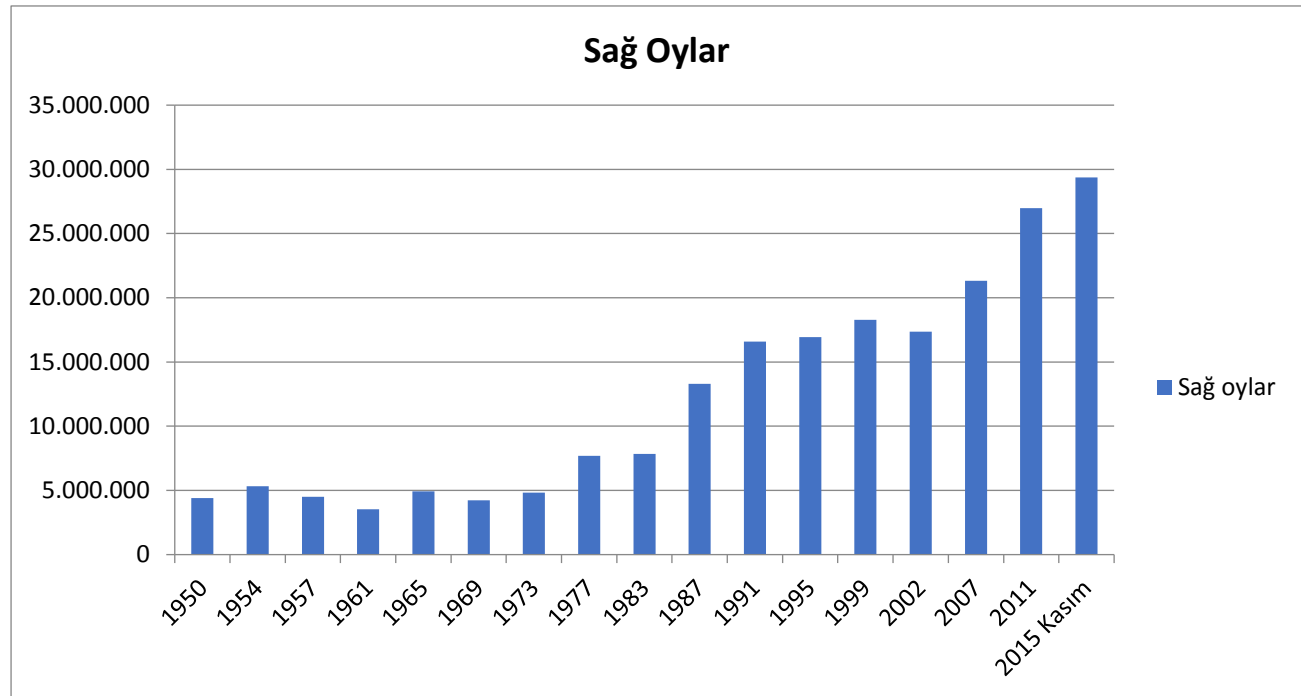
Tablo 1. Sağ Eğilimli Seçmen Davranışı (1950-2015)

SEÇİMLER	SAĞ PARTİLER
1950	Demokrat Parti: 4.391.694 (%55,2) (416 MV)
1954	Demokrat Parti: 5.313.659 (%58,4) (503 MV)
1957	Demokrat Parti: 4.497.811 (%48,6) (424 MV)
1961	Adalet Partisi: 3.527.435 (%34,8) (158 MV)
1965	Adalet Partisi: 4.921.235 (%52,9) (240 MV)
1969	Adalet Partisi: 4.229.712 (%46,6) (256 MV)
1973	Adalet Partisi: 3.197.897 (%29,8) (149 MV) Milli Selamet Partisi: 1.265.771 (%11,8) (48 MV) Milliyetçi Hareket Partisi: 362.208 (%3,4) (3 MV)
1977	Adalet Partisi: 5.468.202 (%36,9) (189 MV) Milli Selamet Partisi: 1.269.918 (%8,6) (24 MV) Milliyetçi Hareket Partisi: 951.544 (%6,4) (16 MV)
1983	Anavatan Partisi: 7.833.148 (%45,1) (211 MV) Anavatan Partisi: 8.704.335 (%36,3) (292 MV)
1987	Doğru Yol Partisi: 4.587.062 (%19,1) (59 MV) Doğru Yol Partisi: 6.600.726 (%27) (178 MV)
1991	Anavatan Partisi: 5.862.623 (%24) (115 MV) Refah Partisi: 4.121.355 (%16,9) (62 MV) Refah Partisi: 6.012.450 (%21,4) (158 MV)
1995	Anavatan Partisi: 5.527.288 (%19,6) (132 MV) Doğru Yol Partisi: 5.396.009 (%19,2) (135 MV)
1999	Milliyetçi Hareket Partisi: 5.606.583 (%18) (129 MV) Fazilet Partisi: 4.805.381 (%15,4) (111 MV) Anavatan Partisi: 4.122.929 (%13,2) (86 MV) Doğru Yol Partisi: 3.745.417 (%12) (85 MV)

2002	Adalet ve Kalkınma Partisi: 10.808.229 (%34,3) (363 MV)
	Milliyetçi Hareket Partisi: 2.635.787 %8,36 (- MV)
	Genç Parti: 2.285.598 %7,25 (- MV)
	Anavatan Partisi: 1.618.465 %5,13 (- MV)
2007	Adalet ve Kalkınma Partisi: 16.327.291 (%46,6) (341 MV)
	Milliyetçi Hareket Partisi: 5.001.869 (%14,3) (71 MV)
2011	Adalet ve Kalkınma Partisi: 21.399.082 (%49,83) (327 MV)
	Milliyetçi Hareket Partisi: 5.585.513 (%13,01) (53 MV)
2015 (Kasım)	Adalet ve Kalkınma Partisi: 23.681.926 (%49,50) (317 MV)
	Milliyetçi Hareket Partisi: 5.694.136 (11,90) (40 MV)

Kaynak: <http://www.ysk.gov.tr> (1 Nisan 2017).

Tablo 1. Sağ Eğilimli Seçmen Davranışı- Sağ Oyların Artışı* (1950-2015)

*Nüfus artış hızı ve seçmen kayıt artışı ile oranlandırılmamış, salt sayısal verilerdir.

Yukarıdaki tablolardan da anlaşılacağı üzere Türkiye’de 1950 yılından itibaren yapılan seçimlere baktığımızda, % 55-65 aralığında sabitlenmiş ‘sağ’ denilebilecek bir siyasal tercih bloğu, genel itibariyle meclisimizde temsili çoğunluğu oluşturma gelmiştir. Gerek tek başına iktidar olsun (Demokrat Parti, Adalet Partisi, Adalet ve Kalkınma Partisi) gerekse de koalisyonlar olsun (Anavatan Partisi, Doğru Yol Partisi, Refah Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi) hep bu bloğa sırtını dayamış ve uzun yıllar ülke yönetiminde söz sahibi olmuşlardır. Özellikle 2002 seçimlerinden sonra Adalet ve Kalkınma Partisi bu bloğun oylarının ekseriyetini almış ve tek başına iktidar olmuştur. 16 Nisan referandumu ile 2007 yılında başlayan süreç

nihayete erdirilmeye çalışılmaktadır. Bu süreç, açıkça belirtilmese de sağ seçmenin ülkedeki ağırlığına dayanarak, güçlendirilmiş yürütmeye daha uzun yıllar hakim olma çabasının bir ürünüdür. Yapılan değişikliklere bakıldığında ve Milliyetçi Hareket Partisi’nin de tutumu göz önüne alındığında, bu durum net olarak görülmektedir.

Dikkatli bakıldığında, seçimlerde ilk turda kullanılan oyların yüzde 50’sini alan adayın Cumhurbaşkanı olacağı, ilk turda gerekli çoğunluk sağlanamadığı takdirde ikinci tura en yüksek oyu almış iki adayın katılacağı ve bu seçim sonucunda Cumhurbaşkanı’nın belirleneceğine yönelik düzenleme aslında tam da geleneksel olarak çok partili hayata geçişimizden beri var olan CHP ve DP ekseninde bölünmeye karşılık gelecek bir tablo ortaya çıkaracaktır. Seçimlerin sonuçlarına baktığımızda geleneksel olarak güçlü olan kesim sağ bloktur. Dolayısıyla yürütmenin başı olacak ve meşruiyetini doğrudan halktan alacak Cumhurbaşkanı çok *büyük ihtimalle* ‘sağ’ oylarla seçilecektir.

SONUÇ

Sonuç itibariyle, 16 Nisan 2017 referandumunun ve, amaç bakımından gündeme getirilmeyen yönü, sağ seçmenin cumhurbaşkanlığı seçiminde ortak bir aday tercihi üzerindeki konsolidasyonunun, bu paketin propagandist söylem altındaki asıl amacı olduğudur. Ancak, propaganda kapsamında “güçlü yasama, güçlü yürütme, millet iradesi, vesayetten kurtuluş, hızlı ve verimli bürokrasi, bağımsızlık, millilik ve yerlilik” gibi sloganlar ön plana çıkarılmakta, asıl gerçek olan sağ iktidarların devamının anayasal kurumsallığa kavuşturulması ve böylece seçimlere ve hükümetlere dayalı kronolojik-geçici özellikten, devlet yapısı içerisinde kalıcı-yapısal bir niteliğe ulaştırılması sürecini başlatacak bu asıl amaç, söyleme yansımamaktadır. Bu güncel görüntü, tarihsel temelleri üzerinde, bildiri ölçülerini aşan ve bu haliyle, başka ve daha geniş bir çalışmanın konusu olmaya aday olarak, Türkiye’de sağ siyasal davranışın, esasen bireysel bir politik-ideolojik tercih olmaktan çok, devlet iradesinin toplumsal akıl ve davranış üzerindeki belirleyici gücünün görünümü oluşunu ve bu bakımdan, Türkiye siyasal tarihinin yapısal bir unsuru olarak, devlet-toplum bütünlüğünü örnekleyen olaylardan sadece biri dahadır.

KAYNAKÇA

- Ahmad, Feroz (2009) *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Ahmad, Feroz (2010), *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yayınları, İstanbul.
- Akşin, Sina (2013), *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Beriş, Hamit Emrah (2005), “Türk Sağı ve Liberalizm”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt: 7 Liberalizm*, (Ed. Tanıl Bora ve Murat Gültekingil), İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 389-415.
- Erken, Baki (2016), “Türkiye’de Merkez Sağ İdeolojisini Siyasi Hareket Üzerinden Temellendirme Denemesi”, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 2, ss. 191-222.
- Heper, Metin (2011), *Türkiye'nin Siyasal Hayatı*, Doğan Kitap, İstanbul.
- Karpat, Kemal H. (2010), *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Mardin, Şerif (2006), *Türkiye’de Toplum ve Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mert, Nuray (2007), *Merkez Sağın Kısa Tarihi*, Selis Kitapları, İstanbul.
- Sunar, İlkey (2010), *Demokrasinin Türkiye Serüveni*, Doruk Yayıncılık, İstanbul.
- Taşkin, Yüksel (2009), “Türkiye’de Sağcılık: Bir Kavramın Yerleşme Tarihini Anlamak”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt: 9 Dönemler ve Zihniyetler*, (Ed. Tanıl Bora ve Murat Gültekingil), İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 451-473.
- Tekin, Yusuf M. OKUTAN, Çağatay (2015), *Türk Siyasal Hayatı*, Orion Kitabevi, Ankara.
- <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24>
- www.ysk.gov.tr